

Samhandling uten «kasteballer»

Av: Per Håkan Brøndbo, Instituttleder RKBU Nord, Ph.D./psykologspesialist (2018)

Noen av de barn og unge jeg har møtt har store problemer på flere arenaer. Det er mange potensielle hjelpetjenester, men det gir også mulighet for tjenestene å definere hovedproblemet til å ligge utenfor sitt prioriterte område. Fremtidens samhandling mellom velferdssektorene om utsatte barn og unge må være basert på strømlinjeformet fleksibilitet, og et system som belønner samarbeid over tjenestegrensene.

Nøkkelord: samhandling, samarbeid, 0-24, utsatte barn, velferdssektorene, hjelpetjenester

I 2015 ble regjeringens 0-24 samarbeid lansert med målsetting om bedre oppfølging av utsatte barn og unge. Barn og unge med utfordringer knyttet til skolegang, rus, levekår eller psykisk helse har en markant forhøyet risiko for høyere sykefravær, høyere forbruk av velferdsordninger og forhøyet risiko for marginalisering. Det er mange potensielle hjelpetjenester, og når barn, unge og deres familier ber om hjelp må tjenestene samarbeide og fungere sammen. Som oftest gjør de det, men noen ganger faller dessverre utsatte barn og unge mellom tjenestene, og blir «kasteballer» i et ikke-velfungerende samarbeid. Når vi skal prøve å endre dette, gjøre ting annerledes og bedre, er det viktig å vite hvem det gjelder, hva som er prøvd før og hva som virker.

Vi mangler dessverre en oversikt over hvem og hvor mange av disse barna som ramler mellom stolene til hjelpetjenestene. Jeg håper bare et lite fåtall er i denne gruppen. Både fordi mange tjenester samarbeider godt, er fleksible og har etablert gode relasjoner med barn, unge og familier, men også fordi mange enkeltindivider i tjenestene gjør en fantastisk jobb på tross av varierende rammebetingelser.

Det som er ganske sikkert er at de som faller mellom stolene ikke er en enhetlig gruppe. Noen av de barn og unge jeg har møtt er Lisa, Lars og Ellen. Lisa er 13 år. Hun blir mobbet på skolen, har store faglige vansker og i tillegg en spiseforstyrrelse. I tillegg har hun stort skolefravær. Lisa vil heller ikke være hjemme hos foreldrene som er skilt, og uenige om hvilken omsorgsordning som er best, hva som er problemene til Lisa og hvordan de skal løses. Lars, 14 år, er plassert i et fosterhjem som er på vei til å gi opp. De opplever Lars som frekk, han stjeler og lyver, og de mistenker at han bruker narkotika. Lars har også stort skolefravær, han nekter å ta imot behandling på BUP og han er sint på Barneverntjenesten fordi han ikke får lov å bo hos mor. Ellen er en stille og forsiktig 14 år gammel jente, som gradvis har avviklet alle fritidsaktiviteter og alle vennerelasjoner. Hun er pliktoppfyllende og flink på skolen, men isolerer seg og skader seg selv med barberblader på fritiden. I tillegg er foreldrene svært urolige fordi hun selv ønsker å ha ansvar for regulering av sin diabetes. Ellen reagerer kraftig hver gang foreldrene foreslår å søke hjelp.

Felles for Lisa, Lars og Ellen er at de har store problemer på flere arenaer. Det er mange potensielle hjelpetjenester, men det gir også mulighet for tjenestene å definere hovedproblemet til å ligge utenfor sitt prioriterte område. Alle hjelpetjenester må prioritere, og da kan det være fristende å prioritere de som trenger og ønsker hjelp, og som tjenesten med stor sannsynlighet klarer å hjelpe med egne metoder og ressurser. For Lisa, Lars og Ellen betyr det at de blir henvist fra den ene tjenesten til den andre.

I en rapport fra RKBU Nord er nasjonal kunnskap om faktorer som påvirker samhandling mellom velferdssektorene om utsatte barn og unge sammenstilt (Krane, Makarova, Brøndbo 2017). Faktorene som ble identifisert er økonomi, ledelse, kunnskap om hverandres ansvarsområder og funksjoner, grad av kontinuitet, interne rutiner og grad av koordinering. Regelverket ser også ut til å påvirke samhandlingen i noen grad. Det er imidlertid vanskelig å vurdere om det er regelverket i seg selv, eller forståelsen av regelverket som noen ganger gjør samarbeidet vanskelig.

Grovt forenklet kan man altså si at tjenester med romslig økonomi og ledelse som prioriterer og støtter samarbeid med andre tjenester fremmer god samhandling. Andre kjennetegn er tjenester som sikrer lavt gjennomtrekk av ansatte, samt har kunnskap om andre tjenester sine styrker. I tillegg bør man som leder gå gjennom interne rutiner, sikre samhandling og fremheve koordineringsrollen som viktig. Sist, men ikke minst, må riktig forståelse og anvendelse av gjeldende regelverk sikres. Noen ganger virker det som man er redd for å tråkke feil, at man ikke tør å gjøre det riktige, særlig i grenselandet mellom taushetsplikt, opplysningsplikt og varslingsplikt.

Til tross for at rapporten om samhandling identifiserte 108 ulike kunnskapskilder, etterlyses mer forskning om omfang av samhandling, samhandlingsvansker og konsekvenser av dette. Det etterlyses også forskning om forekomst av ulike type vansker, problemområder og hva slags type innsatser som gir best effekter. Fellesnevneren for mange av de 108 publikasjonene er at de er basert på relativt små utvalg, og designet uten ambisjon om å bidra til generell kunnskapsøkning utover evaluering av eget prosjekt. De små prosjektene er viktige, og viser tydelig at det er mange ting som kan hjelpe.

Man kan spørre hvorfor vi ikke klarer å gi Lisa, Lars og Ellen bedre hjelp, når vi vet hva som fremmer god samhandling og det er et prioritert område? Jeg tror at en del av svaret ligger i den enkelte saken til Lisa, Lars og Ellen. De, foreldrene og hjelpetjenestene er ikke enige om hva som er problemet, hvordan det skal løses, eller hvem som skal bistå. I mange tilfeller er det barn og unge som trekker seg unna hjelpetiltak og hjelpeapparat, og ofte er det barn og unge som krever stor innsats, og mye tid for å bli kjent med og glad i. Jeg er likevel overbevist om at hovedsvaret på utfordringene i enkeltsakene må være organisering og god ledelse av tjenestene. Det er imidlertid ikke nok med god organisering og god ledelse av enkelttjenestene, men det trengs også en overordnet styring.

Å prioritere riktige innsatser er nødvendigvis en kombinasjon av verdier og kunnskap. Noen tiltak er godt dokumentert, men ikke ønskelige å ta i bruk. Andre tiltak er sterkt ønsket av både fagfolk og brukere, til tross for at de er dokumentert lite virksomme. De fleste mulige tiltak er et sted i midten, det vil si utilstrekkelig dokumentert og med både tilhengere og motstandere. Det er mange forskjellige ting som kan hjelpe, og paradoksalt nok kanskje det er en del av problemet. Tiltak kan isolert sett være gode, men ikke nødvendigvis compatible. Det vil si at de passer sammen når flere tjenester skal samarbeide.

Valgfrihet for brukere og pasienter, faglig frihet for hjelpetjenestene og akademisk frihet for forskerne er viktige verdivalg i vårt samfunn. Samtidig er det lite sannsynlig at en forsker har interessert seg for et tiltak, at hjelperen velger å bruke det og at brukeren ønsker tiltaket, uten at noen på et overordnet nivå har redusert alternativene. For å få til samhandling uten «kasteballer», tror jeg at alle parter må gi fra seg litt valgfrihet, til fordel for overordnet styring.

Fremtidens samhandling mellom velferdssektorene, om utsatte barn og unge, må være basert på strømlinjeformet fleksibilitet og et system som belønner samarbeid over tjenestegrensene. I dag er mange av solskinnshistoriene, historier om gode hjelpere som har stått opp for brukeren mot systemet. Vi må få til en utvikling der solskinnshistoriene handler om barn og unge som har fått god hjelp, ikke på tross av, men på grunn av et offentlig tjenestetilbud som belønner godt samarbeid til beste for barn og unge.

Referanse:

Line Krane, Anastasia Makarova og Per Håkan Brøndbo (2017). *Kunnskapssammenstilling om faktorer som påvirker samhandling mellom velferdssektorene om utsatte barn og unge*. Rapport 3/2017 fra Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, Nord (RKBUNord) på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUF-dir).